

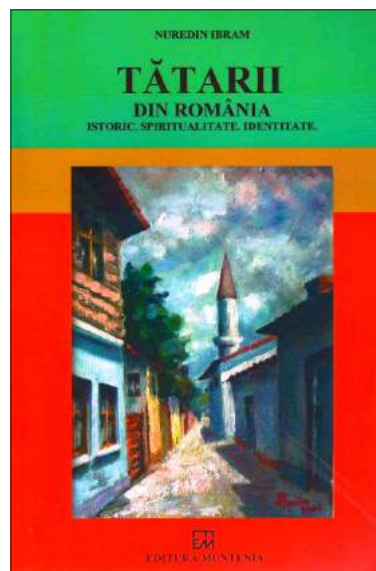
ÎNȚELEPTUL DIN DOBROGEA DESPRE TĂTARIII DIN ROMÂNIA

Doctor în istorie **Ion Valer XENOFONTOV**
Biblioteca Științifică (Institut) „Andrei Lupan”

Recent, în istoriografia românească au fost elaborate și editate mai multe lucrări din perimetrul imagologiei etnice. Aceste ediții reflectă o gamă variată de subiecte: identitate, alteritate, tofobie, cosmogonie, spațialitate, cultură, istorie, antropologie, mentalități etc.

Una dintre lucrările ce reflectă în complexitate viața unei comunități minoritare este cea a tătarilor din România și îl are drept autor pe dobrogeanul Nuredin Ibram, cunoscut profesor universitar (a activat 50 de ani fără întrerupere în mediul universitar), doctor în filosofie (1974). Istoria, spiritualitatea și identitatea tătarilor din România a fost abordată cu lux de amănunte într-o monografie complexă apărută sub egida Institutului de Știință, Cultură și Spiritualitate din cadrul Universității „Ovidius” din Constanța, instituție universitară a cărui membru fondator este distinsul cercetător. Potrivit autorului, „prezenta carte a dorit a fi, în mod orgolios, o carte de identitate, buletinul de identitate istoric-spiritual nu a lui «x», «y» sau «z», ci al Comunității Tătare, Comunității Turco-Tătare din România, un Personaj Colectiv, un tot unitar organic” (p. 7). În cunoștință de cauză, autorul și-a creat un motto, dar și un *modus vivendi* referitoare la comunitatea din care face parte: „Avem șansa – prin cultură, cunoaștere, dialog, comunicare – să refacem și să actualizăm patrimoniul istoric și cultural, conștiința de sine a etniei tătare, turco-tătare din România” (p. 222), de aici și necesitatea studierii cu acribie profesională a acestei etnii.

Tătarii sunt un popor turcic, de confesiune islamică sunnită, care au lăsat o amprentă profundă în istoria universală, în mod general, și a spațiului carpato-danubiano-pontic, în mod special. Etnonimul *tătar* este atestat pentru prima oară în „Inscripțiile Enisei Orhonic”, monument funerar ridicat în memoria unor căpetenii. Sunt cunoscute trei mari grupuri de tătari: cei de la Volga și Ural, în mod special cei din Kazan; tătarii din regiunea Astrahan și din Siberia, precum și cei din Lituania, descendenții tătarilor înrolați pentru a lupta cu cavalerii teutoni. Un grup aparte îl formează tătarii din Crimeea, constituit din simbioza elementului turc venit din Asia și a populației autohtone. Aceștia au dominat peninsula până la cucerirea rusă

Nuredin IBRAM. *Tătarii din România. Istorice. Spiritualitate. Identitate*. Constanța: Editura Muntenia, 2017, 316 p.

din 1783. Pentru ruși, *tătar* semnifică populația de origine mongolă sau turcă, care i-au dominat în anii 1223–1502 (Hoarda de Aur), sau populația războinică de origine asemănătoare și de confesiune musulmană. Imperiul cosmopolit al lui Ghinghis Han, „cel mai mare din lume” (după Nicolae Iorga), se întindea de la Marea Chinei până la gurile Dunării și din Siberia de Sud până la Golful Persic și Oceanul Indian. „Imperiul făurit din goana cailor” inițial a fost dominat politic de mongoli, apoi de tătari, ulterior – etnic, lingvistic și cultural – de turci. Procesul de turcire a fost generat și de recunoașterea islamului ca religie oficială în sec. al XIII-lea (p. 11-19). Hoarda de Aur, responsabilă de organizarea ordinii și securității politice în regiune, s-a descompus în mai multe hanate ca urmare a disensiunilor interne și a problemelor externe (p. 20-32).

După cum accentuează autorul, tătarii din România fac parte din familia popoarelor turcice, fiind de confesiune islamică, sunnită hanefită, vorbesc un dialect și grai al limbii turce și sunt atașați de Crimeea (Yeșil Ada). Majoritatea tătarilor din România trăiesc în Dobrogea (90%–95%), „plămânul României” (potrivit regelui Carol I) (p. 7). Conform recensământului din anul 2011, în România locuiau 20 464 de

tătari, cei mai mulți fiind la Constanța (7 367) (p. 83, 230). Călătorul arab Ibn Battutah menționează că „Baba Saltuk” (în prezent, Babadag) este cel din urmă oraș stăpânit de tătari. Între această localitate și începutul împărăției grecești (bizantine) erau 18 zile de mers într-un pustiu lipsit în întregime de oameni (p. 20-21).

Potrivit cercetătorului N. Ibram, în spațiul nord-carpatic, tătarii se afirmă abia în sec. al XIII-lea. După năvălirea tătarilor, în 1241, Moldova și o bună parte a Munteniei s-au aflat sub influența acestei populații până la formarea principatelor. Totodată, transgresau și munții, în Transilvania și Ungaria, generând pagube și luând prizonieri. În 1343, armata regelui maghiar Ludovic, din care făceau parte și maramureșenii conduși de voievodul Dragoș, îi înfrânge pe tătari și îi silește să se retragă peste Nistru (p. 21-22). Prezența tătarilor în spațiul carpato-dunăreano-pontic a avut și un revers pozitiv deoarece au reușit să oprească „înaintarea feudalilor unguri spre răsărit” și a facilitat formarea principatelor. Astfel, Basarab, întemeietorul Țării Românești, fiind ajutat de tătari, l-a învins, în 1330, la Posada, pe Carol Robert, regele Ungariei. Drept consecință, statul muntean și-a câștigat independența (p. 22).

În urma invaziilor tătarilor s-a sistat procesul de catolicizare a populației românești în Muntenia și Moldova (p. 22). Până în 1877, tătarii, turco-tătarii dobrogeni, aflați sub tutela Imperiului Otoman au fost lipsiți de o cultură politică identitară, iar după 1878, într-un nou context politic, ca cetățeni români loiali statului român. Accentul de bază este pus pe spațiul dobrogean, lucru firesc în contextul în care majoritatea tătarilor locuiesc aici. Se prezintă date istorice, demografice referitoare la localitățile tătare (p. 33-82). Autorul specifică faptul că țarii ruși au susținut înlocuirea în Basarabia a populației tătare cu cea bulgară creștină, dar nu cu cea românească.

În mentalul colectiv, alimentat consistent de cronici și balade populare românești, s-a imprimat o imagine a tătarilor cruzi și barbari. În realitate, era vorba de mercenari militari cu solda care au executat misiuni de război. Cercetătorul consideră că în prezent românii îi percep pe tătari din perspectiva cetățenilor exemplari și muncitori (p. 32).

Unul dintre evenimente cele mai tragice din istoria contemporană a tătarilor, potrivit autorului, este

ziua de 18 mai 1944, atunci când conducătorul sovietic Stalin a dat indicații pentru a exila în masă tătarii din Crimeea în Siberia, Ural și în Asia Centrală, invocând motivul pactizării tătarilor crimeeni cu Germania nazistă, astfel că, „înghesuiți în vagoane de marfă, precum animalele, înfometăți, lipsiți de asistență medicală, au murit pe drumul exilului din cauza frigului, foamei și a bolilor circa 40% din tătarii crimeeni deportați” (p. 19). Dacă rămânem pe reperele unor paralele istorice, am putea evoca și deportările masive la care a fost supusă populația din RSS Moldovenească în anii 1941 și 1949.

Autorul atenționează asupra terminologiei tătare. În profilul ocupației tradiționale, păstoritul, tătarii au dat lunilor anului denumiri legate de creșterea animalelor. De exemplu, lunile de primăvară se numesc „koykozladi” („oaia a fătat”); lunile de toamnă se numesc „kesim” („animale alese pentru tăiere”) (p. 160-161). Autorul prezintă cu lux de amănunte dimensiunile teoretico-filosofice și culturale ale comunității tătare (p. 137-151). Economia lucrării este condimentată cu informații valoroase referitoare la construcția identitară: repere socio-juridice (p. 152-159), istorie spirituală (p. 160), învățământ în limba maternă (p. 161-178), organizare socială identitară (p. 179-189), identitate religioasă (p. 190-213), coordonate actuale (p. 214-217). De exemplu, din perspective coabitării cu mediu ambiant se accentuează faptul că tătarii sunt atașați de cai. Un om fără cal („atsiz”, în tătară) este un paria, marginal al societății. Un copil începea să călărească de la trei ani. Există multe proverbe și zicători tătare care au în epicentrul vieții cotidiene cabalina: „Un cal scund poate fi încălecat de toți” etc. (p. 161-162).

Bibliografia selectivă include lucrări în limbile română, tătară, turcă, engleză ș. a. (p. 224-226). Partea finală a lucrării conține anexe cu informații din domeniile legislației, învățământului, spiritualității etc. (p. 227-279). Volumul cuprinde și biografia autorului cu bogate materiale iconografice (p. 280-316). Nuredin Ibram, tătar, cu mare dragoste pentru propriul popor, mare cunoscător al istoriei, culturii, filosofiei, poate fi considerat, pe bună dreptate, *înțeleptul din Dobrogea*. Iar lucrarea sa științifică poate constitui un bun exemplu de muncă laborioasă și profundă în vederea elaborării altor lucrări din perspectiva imago-logiei etnice.